

TEMA
Stenen
& *kyrkan*

Domkyrko- arkitekten

Åsa Flarup Källmark tycker om sten.
– Jag har skyfflat två kubikmeter grus i helgen och ja, jag älskar sten. Det bara är så, säger hon med eftertryck när vi möts på arkitektkontoret A-sidan en trappa upp i Uppsalas gamla järnvägsstation.

TEXT **PETTER EKLUND** FOTO **ANNA RUT FRIDHOLM**

Det går inte många sekunder innan vi hamnar i ett samtal om stenar från gamla grunder, om grindstolar hon har fått och köpt och om hennes grusgångar som ska krattas på fredagarna:

– Jag köper sten så fort jag kommer åt, säger Åsa Flarup Källmark.

Hon beskriver sin kratta med hästkosöm som om det vore en gammal vän, vars stenar samlas på ett sommartorp vid Hargs bruk i norra Uppland.

Åsa har varit yrkesverksam arkitekt sedan mitten av åttiotalet. Hennes cv består av en imponerande mängd projekt, allt från bostäder och äldreboenden till villor, rustningar och exploateringsutredningar. Men med åren dyker ett speciellt inslag upp: kyrkor, församlingshus, ceremonilokaler och byggnader för begravningsverksamhet.

– Det kan handla om traktorgarage eller hur man bäst ska kunna ta hand om gamla gravstenar.

Sedan 2014 är hon Domkyrkoarkitekt i Uppsala.

– Ja, jag har hamnat i kyrkträsket, säger hon på ett avväpnande sätt.

När kyrkan skildes från staten år 2000 uppstod ett behov av neutrala lokaler som begravningsverksamheten måste ha för att uppfylla lagen.

– Där ska alla kunna vara välkomna: buddister, kristna, muslimer, ateister. Miljön måste ändå vara andlig, det är livets yttersta spets det handlar om. Då är det också naturligt att arbeta med det som är stabilt, som sten, säger Åsa.

Hon gillar uppdragen för de små församlingarna ute i landet som tar hand om flyktingar och fixar och donar så att bygden överlever. Det är mellan skyddet av gamla kyrkorum och nya verksamhetsbehov som friktionen mellan församlingarna och antikvariska myndigheter uppstår. Åsa är kritisk till Länsstyrelsens hållning gentemot den kyrkliga kulturmiljön. Kyrkor har förändrats i alla tider, men när församlingarna nu vill använda sina kyrkor och bygga om dem ses bruket som ett särintresse och förstörelse av kulturarvet.

– Kyrkorna när ju en hel kår av konstvetare, kulturvetare och länsantikvarier och vi arkitekter försöker å andra sidan hjälpa församlingarna med deras behov. Det är både frustrerande och jättesvårt, men det som är omöjligt ligger mig närmast om hjärtat, det brinner jag för, säger hon.

Tilllägg till verksamheter och att infoga nytt i en gammal miljö, det är hon bra på.

– Det måste funka ute i kyrkorna.

Processerna har varit så tröga att Åsa ibland känner att hon vill ge upp.

– Men så ringer en herre från någonstans i Västergötland och undrar om jag har tid att sända en offert, eller om han ska vända sig till en 'mindre begåvad lokal förmåga'. Alltså, då smälter man ju. Då måste jag träffa den gubben, skrattar hon.

Arkitektyrket är inbäddat i romantik och hjältesagor, ofta manliga sådana, men Åsa har arbetat så länge att det skimret har ersatts av en hälsosam pragmatism. Alla yrken handlar till sist om människor. För att vara en riktigt bra hjälp som arkitekt

måste man tycka om människor. Går det som det ska i yrket blir arkitekten en erfaren människokännare som löser människors vardagsproblem.

– Jag är känslig och lyhörd och vill arbeta i grupp nära verksamheterna och gestalta miljöerna så vackert som möjligt.

Ordet "vackert" hör man sällan från arkitekter, men Åsa använder både det och "skönhet". Är det inte sådant vi ska sikta på? Främst gäller det kvalitet, hantverk och omsorg, ord som alla hyllar i dag, men som ganska sällan blir verklighet.

– Arkitektur. Vad som är vackert och fult är subjektivt, men om något är bra genomfört kan vi se och känna det. Dåligt hantverk är alltid dåligt hantverk, säger hon och visar vägen genom Uppsalas centrum mot Domkyrkan.

Det visar sig att Åsa är en underhållande och skarp guide till Uppsalas arkitektur, gammal som ny, fin som förfärlig. Hennes kommentarer är rökpuffar som innehåller både jubel och pisksnärtar. Hon morrar över bristen på ärlighet och materialkänsla i stadens nya skrytbyggen, som det nygamla Åhlnshuset, "en svepning runt ett rivjärn" och universitetets Segerstedthuset, ritat av danska 3 X N, som fick Kasper Kalkon-priset som 2016 års fulaste nybyggnad.

Hon drar in oss i en gränd på baksidan av Folkets Hus.

– Nu ska jag visa något bra och dåligt. Det här jag retat mig på sedan det byggdes på 1980-talet, skrattar hon och pekar på en plåtlist mellan ett fönster och stenfasaden.

Just här visas Åsas instinktiva känsla för hantverkskvalitet. Istället för att låta stenen avsluta vackert mot fönstret med en särskilt huggen skiva har man nästlat fast plåtlistler runt om och fuskat bort övergången.

Mitt i lunchbruset får vi en upplysande vandring genom sternas dystra vardagsliv med plåtskoningar, spräckta kalkstensskivor som rasslar på sina fästen, övermalade skarvar, granit som har släppt och putsats över.

– Usch, det var det värsta, ljuder det i gränden.

Tvärs över gatan finns motsatsen.

– Kolla här, visst är det tjuvigt? Det här är grejer.

Vi lägger händerna på en mjukt veckad marmorportal där tankar, detaljer och material bildar en gedigen helhet. Portalen sitter på ett funkishus ritat 1937 av Gunnar Leche, legendarisk stadsarkitekt i Uppsala under 1920–50-talen.

– Det här är otroligt subtilt och självklart. Arkitektur uppfattar vi fysiskt med sinnet. Även om vi inte direkt reagerar på detaljerna så känner vi dem, vi känner kvaliteten.

Asa Flarup Källmarks förtjusning i kyrkorum har sina rötter bland Västgötaslättens kyrkor. Hon växte upp i Tidaholm, och Varnhems kyrkoruin fascinerade henne redan som liten.

– Vi tittade jämt på kyrkor. En sommar när vi inte hade råd att åka på semester reste vi till kyrkor i stället. Det blev en sport att ta sig upp i tornen.

Hennes morfar var kyrkvård och hon har alltid sjungit i kör.

– Jag har fostrats in i kyrkans värld genom musikens skönhet och de estetiska upplevelserna.

Efter gymnasiet jobbade hon med kök på Marbodalen. Personalchefen tipsade henne om att läsa till arkitekt.

– Han förstod min begåvning. Jag har alltid gillat att organisera, strukturera, ordna upp och skapa balans. Jag har lekt otroligt mycket med dockskåp och Lego, byggt miljöer. Min lillebror vågar fortfarande inte hänga upp julkulor i granen, när vi var små flyttade jag på dem som, i mitt tycke, hängde snett.

Åsa gick på Chalmers i Göteborg. Hon och hennes man hade träffats redan under gymnasiet och eftersom han pluggade juridik i Uppsala flyttade hon hit 1983, blev praktikant på arkitektbyrå Wikforss och arbetade vidare hos Arosgruppen.

I byggkrisen i början av 1990-talet avskedades kontorens arkitekter, men Åsa bet sig fast i branschen.

- Jag gjorde allt för att slippa stämpla. Jag hade inte utbildat mig i fem år för att gå en kurs i att lära mig fylla i arbetsformulär.

Hon sålde kök och arbetade för Upplandsmuseet och Akademiförvaltningen. I rustningen av ett äldre hus som hade brunnit, ritade hon taket tillsammans med en kollega.

- Där uppe började min kulturhistoriska bana, säger hon och pekar upp mot ett ovalt gavelfönster, krönt med en barockkula.

Via Akademiförvaltningen fick hon snart löpande arbeten i stadens kulturmiljöer i årtal framöver. Hennes insats vid Trönö kyrka nordväst om Söderhamn blev ett genombrott. Kyrkan brann 1998 och pengarna räckte inte till ett återuppförande.

- Jag fick en idé, mitt i natten. Vi kunde använda bara halva kyrkan.

Snilleblixten gav oss en av landets mest intressanta nutida kyrkobyggnader, hälften ruin, hälften modern kyrka.

- Jag såg ruinen som en resurs med ett rumsligt uttryck. Länsstyrelsen såg den som en kyrka.

I striden om en nytt rum och ny funktion i en gammal kyrkrokropp vann Åsa till sist, efter att församlingen överklagat Länsstyrelsens beslut. Trönö var hennes första kyrka, en annorlunda framgång som ledde till nya uppdrag.

Domkyrkans gigantiska uppenbarelse reser sig framför oss, överklig, fantastisk, krävande, tröstande. Vad gör en Domkyrkoarkitekt?

- Allt som förändras i kyrkan och påverkar strukturen och får fysisk form ska jag övervaka. Det är ett hedersamt uppdrag. Jag är som en spindel i nätet mellan teknik och skönhet.

Domkyrkan är inte bara en arbetsplats för Åsa, utan också hennes hemkyrka. Hon sjöng i Domkyrkokören i tidigt åttioital, hennes barn är döpta och konfirmerade här. Vi kliver in till svindel under valven. Sandsten i pelarna drar iväg uppåt som trädstammar, men överallt också "fusksten", tegel som målats för att imitera den dyrare stenen. Golven med gravhällar med halvt utplånade namn och dödsfall är mjukslitna av århundradens fötter. I den ekande rymden ska vardagarna fungera och det är Åsas viktigaste uppgift här.

- Det vi gör är små, ofta osynliga åtgärder för att få till funktionerna.

Hon har flyttat kalksten från mitten av golvet, där den lades på sextioalet, till sidan där den blev diskreta ramper, sågade snett för att de ska se raka ut. När den nygotiska kostymen upplevdes som för stor har ceremonierna förtätats.

Ett centralaltare sätter nu mässan mitt i kyrkorummet: "36 kvadrat där allting händer".

Kyrkomusiken kräver mycket arrangemang. Nya gradänger, en kör ska kunna sjunga på ett bra sätt, högtalare ska smygas in på pelarna, kopparrör målas i stenfärg. Kyrkan vill bygga hiss ner till förråd och en ny läktare:

- Det fanns en på medeltiden!

Behovet av förvaring är märkligt nog skriande i denna andliga jättebyggnad där mycket är ren funktion.

Kalkstensplattor döljer elektricitet, kalkstensplattor spricker och måste bytas ut.

- Att få arbeta med de duktiga stenhantverkarna är det roligaste. Det är fascinerande att de verktyg som används i dag är av samma sort som när kyrkan byggdes.

Så lever stenen vidare i sitt långsamma liv, övervakad av Åsa Flarup Källmark, arkitekt och kyrkoförändrare. ■

Kulturbyggnader

Renovering och
montering av natursten
på kyrkor, slott
och gamla byggnader.

Narkestense.se